

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 20 Mei 1900. No. 1168.

Abonnementen: 1/30 per maand, 1/10 per kwartaal, 1/3 per halfjaar, 1 per jaar, voor het Buitenland per jaar 1/5 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels 1/20, voor elke regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van leidegaven en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gatie.

LAATSTE REEKS.

XXIV.

KERK EN STAAT.
XIII.

We merken op, dat de Overheid naar de kennis van Gods wil moet staan, niet in twee maar in drie opzichten. Ten eerste moet ze onderzoeken, welke positie zij zelf als Overheid heeft in te nemen. In de tweede plaats moet ze Gods wil kennen omtrent de maatschappelijke verhoudingen, die zij als Overheid sanctioneer zal. Maar hier komt nu in de derde plaats nog bij, dat ze Gods wil moet kennen omtrent het onderscheid tusschen goed en kwaad; en het is hiermede dat het begrip van den dusgenaamden neutralen Staat, althans in beginsel onherroepelijk valt. We komen op dat valse begrip nog nader bij het bespreken van de verhouding van Kerk en Staat terug, maar a zijn hoofdstreking is het vraagstuk van dan neutralen Staat reeds bij het punt dat we nu bespreken aan de orde. Nu is, gelijk men weet, aan schrijver dezes toegedicht, dat hij den neutralen Staat in beginsel verdedigen zou. In geschrift na geschrift is hem dat zelfs als hoofdzonde aangekeken. Het is met dat beweren, dat men hem als banierdrager der Revolutie beschouwt heeft. En nog zijn er, die rustig voortgaan hem, zonder zweem van bewijs, met deze beschuldigingen te achtervolgen. Veronderstelt men zich hierover niet. Misschien op een zeer enkele na, zijn die zoo spreken, volkomen te goeder trouw, en hetgeen men hun terecht verwijten kan, is alleen dit: dat ze op hooren zeggen afgaan, en zich nooit de moeite gunden, hetzij deze quaestie der neutraliteit, hetzij schrijvers gevoelen hierover met eenigen ernst te onderzoeken. Zonder iemand hard te vallen, vragen we dan ook alleen, dat men van nu voortaan, alvorens deze versleten aanklacht te herhalen, althans van deze reeks artikelen kennis neme. Wie zich de moeite geeft, zijn gevoelens over een punt van gewicht, volledig uiteen te zetten, heeft er recht op naar deze uiteenzetting, en niet naar een incidentele uitdrukking beoordeeld te worden.

De neutraliteit van den Staat kan ter sprake worden gebracht met het oog op de verschillende kerken en credienten, ze kan aan de orde komen ten opzichte van de godsdienstige overtuiging, en ze kan zich gelden laten in verband met zedelijkheid, gerechtigheid en eerbaarheid. Dat tusschen deze drie zijden van het één vraagstuk verband bestaat, valt niet te ontkennen, maar toch, op elk der drie punten doet zich het één vraagstuk in onderscheiden vorm voor. Of de Overheid voor de Arminianen tegenover de Gereformeerden partij zal kiezen, gelijk Oldenbarneveldt c. s., raakt

de neutraliteit in zake der kerken. Of de Overheid den Tolstoiaan van den verplichten krigsdienst zal ontslaan, ziet op de neutraliteit in zake godsdienstige overtuiging. Of poging tot zelfmoord strafbaar zal worden gesteld, al dan niet, staat in verband met ethische beginselen. Nu koos de Overheid in de middeleeuwen, en als uitvloeisel van het middeleeuwsche leven in den aanvang der Reformatie, op elk dezer drie punten partij. Zij erkende maar één kerk en maakte die Staatskerk. Ze belette de verkondiging van godsdienstige overtuigingen, die van de hare afweken. En ze handhaafde haar eigen zedelijke norma. Daarna heeft men de Overheid van de kerkelijke partijkruis losgemaakt, en heil gezocht in de religie en in de zedelijkheid. Kerkelijk mocht men verschillen, maar in de religieuze grondbeginselen en in de zedelijke vastigheden was het volk toch één. Al spoedig bleek toen, dat ook die religieuze eenheid te wenschen overliet, en dat atheïsten, pantheïsten, deïsten en aanbidders van den Drie-eenigen God zelfs in de diepste beginselen der religie geheel uiteenliepen. Tot die ontdekking gekomen, heeft men toen ook de religieuze eenheid prijs gegeven, en heil gezocht in de zedelijke eenheid. Waarin men ook uiteenliep, in de zedelijke grondbeginselen trok toch heel het volk één lijn. Daaruit is toen o. m. het schoolwetsartikel over „de Christelijke en maatschappelijke deugden“ opgekomen; en zelfs nu nog beelden velen zich, volkomen te goeder trouw, in, dat, waarin men ook overigens verschilde, de eenheid van zedelijk inzicht stand houdt. Zoo heeft nog onlangs de Minister van Binnenlandsche Zaken, de heer Grooten Borsgus, in een officieel Staatsstuk de stelling verkondigd, dat een Darwinist, een Socialist of een aanhanger van Multatuli, zeer wel in staat was „de Christelijke en maatschappelijke deugden“ aan de schooljeugd in te prenten. Een tijd lang nu was dit ook metterdaad zoo. Het verschil in meening komt op in de kerken, gaat van daar over op de algemeen godsdienstige overtuigingen, en doet eerst in de laatste plaats ook de zedelijke overtuiging splitsen. De verwachting, dat men, hoe ook kerkelijk en godsdienstig gedeeld, toch zedelijk één zou blijven, is dan ook op jammerlijke wijze beschaamd. Er bestaat thans feitelijk op niet één punt meer eenheid van overtuiging. Men is en kerkelijk en religieus en ethisch uiteengegaan, en op elk van deze drie terreinen worstelen thans allerlei richtingen, en scholen met en onder elkander.

Doch juist hieruit blijkt dan ook met wiskunstige zekerheid, hoe het grondbegrip van den neutralen Staat niets was dan een hersenschim. Immers, aangenomen al, dat de Overheid een onzijdig standpunt kon innemen tegenover de verschillende kerken, en dat ze op religieus terrein zich van keuze kunne onthouden, ze kan dit in geen geval doen op zedelijk terrein.

Geen Overheid is denkbaar onder rechtsbedeeling. Rechtsbedeeling is zonder strafwet niet onbestaanbaar. En een strafwet die in het midden laat of eenige daad goed of kwaad was, zou geen strafwet zijn. Elke strafwet veroordeelt eenige daden als misdrijf, stempelt ze tot kwaad, en kiest, om dit te kunnen doen, partij in een zedelijk vraagstuk. Neem, om slechts eenige voorbeelden te noemen, de quaestie der toerekenbaarheid. Is de moordenaar strafschuldig? Oftewel heb ik in den moordenaar slechts het slachtoffer te zien van een zedelijke en geestelijke krankheid? In het eerste geval is de wrekende gerechtigheid op hem toepasselijk, in het tweede wordt hij als slachtoffer voorwerp van deernis en medelijden. Nu neemt men ten opzichte van dit vraagstuk drieërlei standpunt in. Er zijn er, die nooit van ontoerekenbaarheid hooren willen, er zijn er die er alleen van hooren willen bij klaarkijk gebelken krankzinnigheid, en er zijn er in de derde plaats, die de ontoerekenbaarheid altoos en bij iedere misdaad doen gelden. Te dezen opzichte nu kan de overheid geen neutraal standpunt innemen. Wel kan ze er zich een tijdlang van afmaken, door de keuze aan den rechter over te laten, en den rechter te laten afgaan op het oordeel van den geneesheer. Maar dit is geen oplossing. Zoo toch zal de eene rechter geheel anders gaan oordeelen dan de andere, en de eenheid in rechtsbedeeling zal niet meer bestaan. En ook, op die wijs draagt de Overheid haar taak aan den geneesheer over, en zal de eene geneesheer tot geheel andere conclusien komen dan de andere. Dan valt het recht weg en treedt er een medische opinie voor in de plaats.

Bovendien eischt het standpunt der ontoerekenbaarheid geheel andere maatregelen. Is het zoo, dat moordzucht overeft, zoodat wij uit een moordenaar geboren, de passie om ook zelf te moorden, niet weerstaan kan, dan wordt het plicht te beletten dat zulk een geslacht voortleef. Reeds sprak een Duitsch wijsgeer er van, dat men al zulke denigiet tot „gesneden“ moest maken, en al zulke vrouwelijke misdadigers in een klooster moest opsluiten. Verder weiden we hierover niet uit. Maar reeds uit deze korte auiduiding volgt het klaarkijk, dat de Overheid terdege weten moet, aan welke zedelijke opvatting zij zich houden zal. Heel het lot der maatschappij en heel de rechtsbedeeling wordt er door beheerscht.

Een even ernstig en diep-ingrijpend zedelijk vraagstuk is dat der vrijheid. Er is een militaire en er is een huiselijke vorming van den persoon. De eerste gaat door dwang, d. i. door vernietiging van eigen wil en inzicht. De reccrui moet niet willen en mag niet zelf denken. Hij moet instrument zijn, blinde uitvoerder van den wil en de gedachte van wie hem beveelt. De huiselijke vorming volgt een tegenovergestelde gedragslijn. Ze

voedt op door in het kind eigen overtuiging te werken, eigen nadenken te bevorderen, eigen wilskracht aan te kweeken. Voor de keuze tusschen dit tweerlei stelsel van vorm ziet zich nu de Overheid geplaatst. Hoe moet ze in haar wetten en door haar maatregelen het volk leiden? Moet ze door militairen staatsdwang het gevoel van eigen verantwoordelijkheid, de ontwikkeling van eigen wilskracht, het zelf-denken onderdrukken, om snel en zeker heel het volk naar eenzelfde model te vormen? Oftewel, moet ze de vrije ontwikkeling haar loop laten hebben, eigen initiatief bevorderen en daardoor het besef van zedelijke verantwoordelijkheid sterken? Dat ten deze door overdrijving zowol naar rechts als naar links kan gezondigd worden, geven we toe. Ook zal het verschillen, naar gelang we met een zedelijk-krachtig of nog geheel onontwikkeld volk te doen hebben. Maar in elk geval zal de keuze tusschen deze beide stelsels heel de wetgeving beheerschen, en moet dus ook ten opzichte van dit paedagogisch vraagstuk de Overheid weten wat ze wil.

Geldt dit nu reeds ten opzichte van deze beide algemeen-zedelijke vraagstukken, dat der ontoerekenbaarheid, en dat der vrijheid, de noodzakelijkheid tot het doen van een keuze op zedelijk terrein komt niet minder sterk uit, zoo men afdaakt tot de bijzondere problemen. Allermest wel bij het vraagstuk van het huwelijk en van de positie der vrouw. Ook hier loopen de zedelijke overtuigingen geheel uiteen. Volgens den een zijn man en vrouw slechts twee namen voor wat in het gemeen mensch heet, en daar tusschen mensch en mensch gelijkheid moet heerschen, mag dus tusschen man en vrouw geen verschil worden gewettigd. Het huwelijk is diensvolgens iets dat geen stand kan houden. Of ook, wil men al in naam nog huwelijk laten heeten, wat welbeziens niets anders is dan een contractuele verbintenis tusschen twee gelijke individuen, dan mag in geen geval dit contract langer binden dan ze zelve willen, en mag evenmin een contractuele saamleving in eere gaan boven een saamleving zonder contract. Alzoo geheel vrije echtscheiding, en vrije liefde met echt gelijke staande. Iets, waarmee dan weer de grondslag van het huisgezin wegvalt, en de zorge voor de kinderen op de staatsmacht overgaat. En tegenover dit nieuwe, of wel weer opgekookt heidensche stelsel, staat dan lijnrecht dit andere over, dat tusschen man en vrouw een essentieel verschil erkent, het huwelijk uit dit essentieel verschil laat opkomen, echtscheiding slechts in zeer bepaalde gevallen toelaat, en, dank zij het duurzame karakter van het huwelijk, de kinderen onder de hoede, niet van den staat, maar van de ouders stelt. Hoe wil nu de Overheid ten deze neutraal blijven? Of is het niet duidelijk, dat neutraliteit hier eenvoudig neer zou komen op partijkiezen voor het eerste stelsel? Laat toch de over-

heid zich niet met het huwelijk in, en regelt ze er niet de duurzaamheid en de gevolgen van, dan hebben immers juist de man en vrouw der vrije liefde wat ze verlangen. Hun wil en zin wordt dan wet in Staat, en het huwelijk verkrijgt het karakter van private liefhebbij. Keuze moet hier dus gedaan worden, en wordt altoos gedaan, en de Overheid moet, om bij haar keuze verantwoord te zijn, weten waarom ze voor het eerste en waarom ze tegen het tweede stelsel kiest.

Dat het zedelijk vraagstuk van den eigendom hetzelfde geldt, is klaar als de dag. Tot dusver ging alle overheid uit in de overtuiging, dat het haar roeping is om den persoon en zijn eigendom te beschermen. De Christelijke Kerk nam bij haar optreden hetzelfde standpunt in. Of sprak de apostel Petrus niet tot Ananias: *Verkocht zijnde bleef het niet het uwe?* Doch hietgeen verheft zich thans in allerlei vorm het gevoelen van hen, die alle goed der aarde achten gemeengoed te zijn. Alle goed dat onder of op de aarde is, zal dan niet toebehooren deels aan A en deels aan B en deels aan C, maar aan alle menschen saam. Niet, men versta dit wel, aan het volk van één land, want dit zou op breeder schaal weer het oude onrecht zijn. Neen, alle goed onder of op de aarde zal behooren aan geheel de menscheid, en de opbrengst er van aan voeding en kleding en genot zal zoo gelijkelijk mogelijk aan een ieder naar zijn behoefte worden toebedeeld. Is nu dit stelsel het juiste, dan spreekt het vanzelf, dat een iegelijk, die eenig deel van dat goed als ware het zijn eigendom voor zich neemt of houdt, het ontfout aan de gemeenschap, schuldig staat aan diefstal, en dat de Overheid, die hem in dat bezit handhaaft, de heester van den steler is. De korte phrase: *eigendom is diefstal*, drukt dit met zeldzame juistheid uit. Een volk onder zulk een stelsel levende, is dus een dievenbende, het hoofd van zulk een staat een rooverhoofdman. Kan nu de Overheid zich ten deze neutraal houden? Bedenken we, wat dit zeggen wil. Neutraliteit in zake eigendom wil zeggen, dat de straf op wegneming van iemands eigendom wegvalt en dat, zoo de bestolene den dief aanklaagt, de Overheid zegt: Daar meng ik mij niet in. Tegenover de vraag, of bezit dan wel wegneming van bezit diefstal is, sta ik als overheid neutraal. Wat nu zou dit anders zijn, dan dat de Overheid het aan de vijanden van alle privaat-bezit gewonnen gaf en feitelijk hun standpunt als het hare ijkte? Ook hier moet de Overheid zich dus wel partij stellen, en ze doet het altoos, welk standpunt ze ook inneemt. Ook dit alles beheerschend zedelijk vraagstuk eischt harerzijds een beslist partij kiezen. Neutraliteit is, ook wat dit zedelijk vraagstuk aangaat, voor de Overheid kortweg ondenkbaar. Dit klemt te meer, omdat ook dit vraagstuk volstrekt niet opgelost is,

De Kerk van Christus en de armen of ongelukkigen.

Leidde de Heere door de Reformatie der 16 eeuw de kerk weer terug naar het zuivere Woord Gods, ook de dienst der barmhartigheid droeg hiervan de goede vruchten, zowol wij gezien hebben, toen wij spraken over de herstelling van het diakenambt naar den eisch der Schrift. Ware daarmee nu een geheele hervorming in het werk der barmhartigheid gepaard gegaan, wij zouden op dit oogenblik hiermee op zuiverder paden loopen en Christus' barmhartigheid zou te heerlijker schitteren op dit geheele terrein; die barmhartigheid namelijk, welke zich ontfermt over den geheelen mensch, welke haar behoefte, zowol naar het lichaam als naar de ziel. Dit wordt niet gezegd, om te miskennen wat er schoons en groots op dat gebied is gedaan. Met name heeft de Roomsche kerk hier veel goeds tot stand gebracht. Zij kon dit doen, want op alle andere terrein was zij tot stilstand gekomen. Het concilie van Trente uit het midden der 16 eeuw had haar uitgeleid uit de geestelijke beroeringen, die toen ontstaan waren tengevolge van de wederverschijning des Bijbels als hoogste, ja als eenige autoriteit voor geloof en leven. Aan rijker ontplooiing van de waarheid Gods naar de Schrift deed zij niet meer mee; zij bleef zitten op de schatten, in de middeleeuwen vooral samengegaard. Des te meer kon men zich geven aan de ontwikkeling van de barmhartigheid. Menigen naam zouden wij kunnen noemen van Roomschen, zoo mannen als vrouwen, die hun talenten en vindingrijken geest, hun mededoogen en liefde hebben gebruikt, om nu eens in dezen

dan weer in eenen anderen nood des menschen te voorzien. Men volgde echter hierbij niet de beginselen der Schrift, maar de oude, die reeds in de middeleeuwen hunnen volkomen triomf hadden behaald. 't Was niet de kerk, zowol Gods Woord haar kent, die barmhartigheid beoefende, maar de geestelijkheid, die zich met de kerk identificeerde. Stichtingen verzezen, die veel meer dienden om de noden te verbergen, dan om werkelijk Christelijke liefde voor aller oog te doen uitstralen. De ellende was een schande der menscheid, daarom moesten middelen bedacht worden, om haar te vermindern of weg te ruimen, zonder dat een ziel daardoor dichter aan den Christus werd gebracht. Geen wonder dan ook, dat alle barmhartigheid ten slotte diende om den mensch in zijn oog te vernederen op het oogenblik, dat hij van hare gaven genoot. Ook leidde ze er toe om twee soorten van menschen te voorschijn te roepen die welke, om welke reden dan ook, geen ontferming behoeft en die er van leven moesten. De eersten vormden een stand van aristocraten, die der geestelijkheid tot financieelen steun diende, bij hare uitoefening der barmhartigheid; en de anderen een stand van proletariërs, die door den steun, welken zij behoeften in een staat van afhankelijkheid kwamen. Een en beteren weg schenen de kerken der Reformatie te beloven, met name de Gereformeerde kerken, doch slechts aan het begin is hij gebaad, het andere deel ligt nog grootendeels braak. Vele redenen zijn daarvoor te vinden. Het Pausdom had de kerk zoo geheel en al gedeformeerd, dat zij, die door den Heere geroepen werden, om Zijne waarheid weer aan het licht te brengen, de handen vol hadden en beginnen moesten met hetgeen het voornaamste was, de leer der zaligheid te zuiveren van de dwalingen van Rome. Langzaam schreed men voort, maar nimmer kwam men aan het volle begripen van hetgeen de Heere zijne gemeente als

wet der barmhartigheid in Zijn woord had voorgeschreven. Daarby kwam dat niet dadelijk door de kerk de fouten van Rome's kerk werden ingezien, terwijl de Staat zich op dit gebied zoo deed gelden, dat hij de ontwikkeling van de Christelijke liefde heeft tegengehouden. Wat de Heere Zijne kerk uitsluitend voorbehouden had, werd haar voor een deel, soms zelfs geheel, uit de hand genomen, en een zaak der politie gemaakt. Daaruit is te verklaren, dat ook zelfs de Geref. kerken ondanks hare herstelling van het diakonaat weinig hebben gedaan voor den Dienst der barmhartigheid. Daar is ontferming geweest en gebleven tot onze dagen. Dat had Christus te diep in het hart der Christelijke maatschappij geschreven, maar zij is niet verheffend, Godverheerlijkend.

In zijn tractaat van de Reformatie der kerken schetst Dr. Kuyper het ideaal der barmhartigheid in deze woorden: „Het diakonaat is het ambt der Christelijke liefde en gelijk de Heere Christus tijdens zijne omwandeling op aarde tweerlei Goddelijk werk deed, namelijk ten eerste het Evangelie prediken en de zonde te stuiten en ten andere de ellende van kranken en hongerigen te lenigen, om de gevolgen der zonde te boeten, zoo moest ook in Christus' kerk het Diakonaat naast het Presbyteriaat staan, om naast de bediening van het Goddelijk Woord te openbaren de bediening der Goddelijke barmhartigheid. Het Diakonaat mag dus volstrekt niet opgaan in collecteren en beedeelen van behoeftige personen, maar dient zich allengs te ontwikkelen als het heerlijker orgaan der kerk voor de Christelijke philanthropie. De zorge voor weezen en weduwen, voor ouden van dagen en kranken, voor blinden en idioten, voor krankzinnigen en ongeneeslijke kranken, ja zelfs voor gevangenen, ook voor doorreisende vreemdelingen enz. ligt op der Diakenen weg. En terwijl zij op deze wijs de ellendigen des Heeren hebben te helpen, te steunen en te troosten niet

alleen door geld en goed; maar ook door geestelijke vertroosting, hebben ze tevens de gemeente geestelijk te bewerken, door haar te leeren geven. Geven van geld is voor den zelfzuchtigen en hebzuchtigen mensch een geestelijke daad, waartoe alleen genade bekwaamt, maar die ook genade brengt en de diakenen schieten te kort in plichtsbetrachting jegens de gemeente, indien zij haar dit geven niet leert. Vergelijk men nu met deze teekening van den dienst der barmhartigheid de werkelijkheid van meer dan drie eeuwen, dan moeten wij erkennen, dat wij nog verre af zijn van dit ideaal.

Niet dat het ons ontbreekt aan goede beginsels doch 't is hierbij gebleven. Calvijn laat zich in zijne Institutie ofte onderwijzing in de Christelijke religie (B. 4. 3. 9) aldus over het diakonaat uit: „De bezorging der armen was den diakenen bevolen. Hoe wel hij (Paulus) stelt in den zendbrief aan de Romeinen tweerlei diakenen, waar hij zegt: „Wie geeft die geve in eenvoudigheid en die barmhartigheid doet, die doe ze met blijmoedigheid. Rom. 12: 8). Dewijl hij daar zonder twijfel spreekt van de gemeene ambten der gemeente, zoo moeten daar twee verscheidene graden zijn. En, tenzij dat mij mijn gevoelen bedriegt, zoo bedoelt hij met de eersten de diakenen, die de aalmoezen uitdeelen; en met de anderen degenen, die zich zelven begeven hadden, om de armen en zieken te dienen.“ Is het dat wij dit aannemen (gelijk het aan te nemen is), zoo zullen daar tweerlei diakens zijn, uit welken sommigen zullen dienen in de uitdeeling der dingen, die den armen der gemeente toekomen en de anderen zullen de armen zelven dienen.“ In haar yste artikel zegt onze geloofsbelijdenis het volgende van het diakonaat, dat het ingesteld is „opdat de armen en benauwden geholpen en getroost worden, naardat zij die van noode hebben“, woorden die wij in de kerkenordeningen der Nederd. Geref. kerken letterlijk terugvinden.

DE GAAY FORTMAN,